

ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

УДК 349.1

DOI <https://doi.org/10.32837/chc.v0i44.457>

Сафончик Оксана Іванівна,

доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри цивільного права
Національного університету «Одеська юридична академія»
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-6781-8219>

Паламарчук Олексій Олександрович,

студент 1 курсу магістратури факультету цивільної та господарської юстиції
Національного університету «Одеська юридична академія»
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3354-3215>

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ЗАХИСТУ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ У СФЕРІ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ І СПОРТУ

Вступ. Спортивне право є предметною дисципліною та галуззю, що набуває дедалі важливішого значення для управління спортом протягом останніх двох десятиліть, переважно завдяки зростанню рівня комерціалізації та професіоналізації спортивної індустрії.

Спорт є діяльністю (як фізичною, так і інтелектуальною), що ґрунтується на лідерстві та змагальності, а не лише на фізичному розвитку.

Спортивні правовідносини (правовідносини у сфері спорту) – це суспільні відносини, що породжують суб'єктивні права та юридичні обов'язки у спеціальних суб'єктів, які провадять фізкультурно-оздоровчу та спортивну діяльність на основі норм спортивного права.

Спортивне законодавство – це сукупність нормативно-правових актів, інших джерел права, що регулюють правовідносини у сфері спорту.

Спортивне право розглядається як міжгалузевий інститут права, який складається з норм та інститутів права, пов'язаних із різними фундаментальними галузями права, що об'єднані спеціальними правовими конструкціями й особливим суб'єктом та об'єктом правовідносин задля правового регулювання відносин у сфері спорту.

Сфера наукових досліджень. Проблемам регулювання правовідносин у сфері спорту приділяють увагу у своїх наукових працях багато вчених, зокрема: А. Апаров, Г. Бордюгова, Г. Гаро, О. Заярний, М. Костенко, А. Куц, О. Кушнір, О. Моргунов, І. Процик, А. Сердюков, М. Тіхонова, М. Ткалич, Є.О. Харитонов, Б.В. Фасій та ін.

Метою статті є науковий аналіз, систематизація, оцінка, розробка пріоритетних напрямів спортивного права у галузі цивільно-правових відносин щодо захисту права інтелектуальної власності, теоретичних і практичних проблем, що виникають у сфері фізичної культури та спорту.

Виклад основного матеріалу. Реалії сьогодення характеризують спорт як таке явище, що пов'язують не тільки з можливістю мати здоровий організм, який зможе надати людині широкі можливості в житті, зокрема досягнення звершень у спорті чи бізнесі, спорт у різних його видах сьогодні приносить великі фінансові прибутки. Не секрет, що нині багато видатних спортсменів отримують великі прибутки не тільки за досягнення у спорті, а завдяки участі в рекламних компаніях та інших заходах, у тому числі у використанні об'єктів інтелектуальної власності, які їм належать.

Варто зазначити, що у сфері спорту саме інтелектуальна власність останнім часом набуває великого значення, оскільки з розвитком різних видів спорту конкуренція між власниками спортивних клубів і самими спортсменами для досягнення бажаних для них результатів змушує створювати нові об'єкти інтелектуальної власності й широко застосовувати їх у практиці, отримуючи не тільки визнання серед широкого кола осіб, а й великі прибутки від їх комерціалізації.

Роль результатів інтелектуальної діяльності у сфері спорту, в тому числі у відповідних його видах, стає все більш визначальною, мало того, спостерігається тенденція до її посилення.

Відповідно до ч. 2 ст. 11 Цивільного кодексу України, підставами виникнення цивільних прав та обов'язків, зокрема, є договори й інші правовичини, в тому числі створення літературних, художніх творів, винаходів та інших результатів інтелектуальної, творчої діяльності.

Дослідженням нормативно-правового договору у сфері фізичної культури та спорту в Україні натепер присвячено дуже мало наукових робіт, які неповною мірою можуть висвітлити всі проблеми, що виникають у сфері спорту, зокрема під час визначення об'єктів права інтелектуальної власності й укладення ліцензійних договорів між суб'єктами правовідносин.

В Україні натепер не існує системно викладеної та належної законодавчої бази, що забезпечує й регламентує всі напрями фізичної культури і спорту як галузі, яка не тільки теоретично, а й практично в юридичному полі захищає права інтелектуальної власності у спортивному середовищі.

Авторське право та суміжні права у сфері спортивної діяльності можуть виникати щодо таких об'єктів інтелектуальної власності, як оригінальні художньо-спортивні твори, створювані суб'єктами спортивної творчої діяльності, зокрема під час проведення та показу спортивних змагань, теле-радіотрансляції й інших способів трансляції спортивних заходів, засоби індивідуалізації учасників цивільного обороту, товарів, робіт і послуг, які використовуються в спорті (зокрема товарні знаки, спортивна та олімпійська символіка, найменування спортивного заходу, а саме використання словосполучення й символіки, техніки виконання бального танцю (фігури, порядок, схема тощо)), використання імені видатних спортсменів та епізодів з їхнього життя, зокрема, під час постановки сценаріїв і художніх спортивних фільмів.

Аналізуючи положення статті 45 Закону [1], можна опосередковано окреслити невичерпний перелік об'єктів права інтелектуальної власності, використання яких має місце в ході здійснення спортивної діяльності. Такими об'єктами можуть бути: назва спортивного заходу, символіка спортивного заходу, зафіксовані на фізичних носіях записи спортивних заходів, зроблені в ході спортивного заходу фотографічні твори, рекламна продукція, яка може містити об'єкти авторського права (рекламні брошури, аудіовізуальні твори, фотографічні твори, твори образотворчого мистецтва, музичні твори, ілюстрації тощо), а також знаки для товарів і послуг. До переліку також слід додати створені в рамках діяльності закладів фізичної культури і спорту твори наукового, методичного, художнього характеру.

Н.В. Кашапов у своєму дисертаційному дослідженні пропонує конкретизувати об'єкти, створювані в процесі творчої інтелектуальної праці суб'єктами спортивних правовідносин, з урахуванням специфіки створення спортивного твору естетико-творчих видів спорту, таких як художня гімнастика, синхронне плавання, фігурне катання, танцювальний спорт, естетична гімнастика, спортивна аеробіка, акробатичний рок-н-рол тощо. [2] Автором запропоновано визначення термінів «естетико-творчі види спорту» та «спортивний твір». Під естетико-творчими Н.В. Кашапов розуміє такі види спорту, в яких спортсмен на спортивних змаганнях під музичний супровід демонструє створене заздалегідь інтелектуальною працею учасників спортивно-творчої діяльності шоу/витвір/виставу і т.п. за допомогою виконання технічних елементів, виконання оцінюється спортивними суддями зазвичай двома оцінками – за технічну та художню майстерність [3, с. 10].

Безпосередньо здійснення спортивної діяльності в Україні стосується ще ряд нормативно-правових актів: закони «Про підтримку олімпійського, паралімпійського руху та спорту вищих досягнень в Україні» [4], «Про антидопінговий контроль у спорті» [5], деякі підзаконні акти, видані органами державної влади, однак питань розпорядження правами інтелектуальної власності у спортивній діяльності вони не торкаються.

На відміну від багатьох інших сфер діяльності, специфіка проведення спортивних заходів полягає в необхідності прийняття законів тимчасової дії для регулювання правовідносин, що виникають у процесі організації окремих змагань. Таке законодавство приймається в країнах, на території яких проводяться великі спортивні події, як то Олімпійські ігри, Кубок світу з футболу тощо. Спортивні федерації, під чією егідою певна країна приймає спортивний захід, ініціюють прийняття спеціального законодавства, що регулює виключно питання охорони прав федерацій і їхніх офіційних партнерів на об'єкти права інтелектуальної власності, що створюються і використовуються в процесі проведення спортивного заходу.

Необхідність прийняття такого законодавства зумовлюється залученням до спортивних заходів великих глядацьких аудиторій на стадіонах, у фан-зонах, а також шляхом публічного сповіщення спортивних подій, що підвищує ризик порушення прав спортивних федерацій та їхніх партнерів на розпорядження об'єктами права інтелектуальної власності. Таким порушенням може бути виготовлення і розповсюдження контрафактної продукції, що містить належні спортивним організаціям

знаки для товарів і послуг, надання неправомірного доступу до трансляцій спортивних подій, створення оманливої асоціації приналежності тієї чи іншої компанії до спортивного заходу – так званого «паразитичного маркетингу». Часові рамки дії такого закону зазвичай охоплюють весь період підготовки до спортивного заходу, час його проведення і кілька місяців після завершення.

Введення у національні законодавства нормативно-правових актів тимчасової дії, що регулюють питання охорони і захисту прав інтелектуальної власності великих міжнародних організацій, є характерною рисою спортивної діяльності. Передусім тому, що спортивні змагання масштабу Літніх і Зимових Олімпійських ігор, континентальних першостей з футболу, Кубків світу з футболу і регбі тощо є унікальними за своєю організаційною специфікою масовими заходами, що створюють особливі умови, за яких доцільно приймати тимчасове законодавство у сфері охорони прав інтелектуальної власності. Відносним недоліком такої практики є лише тимчасове введення в дію деяких визначень, необхідність застосування яких не обмежується часом проведення спортивного заходу. Зокрема, на сьогодні вбачається доречним упровадження в спортивне законодавство України на постійній основі поняття «паразитичний маркетинг», що не тільки полегшило б процес виборювання країною права проведення великих спортивних заходів у майбутньому, не тільки захистило б інвестора на внутрішньому спортивному ринку, а й дало б змогу уникнути казусів.

Важливий вплив на правове регулювання відносин щодо використання об'єктів права інтелектуальної власності у спортивній діяльності здійснюють деякі міжнародні договори, зокрема Найробський договір про охорону Олімпійського символу [6]. Учасниками договору сьогодні є 52 країни, включно з Україною, яка приєдналася до договору 1998 року. Найробським договором визначаються норми з недопущення використання олімпійської символіки в комерційних цілях сторонніми фізичними та юридичними особами. Згідно зі статтею 1 договору будь-яка держава-учасниця зобов'язана, з урахуванням статей 2 і 3, відмовляти в реєстрації або визнавати недійсною реєстрацію в якості знака і забороняти шляхом відповідних заходів використання в якості знака або іншого позначення в комерційних цілях будь-якого позначення, що складається з олімпійського символу або містить цей символ у такому вигляді, як це визначено в Статуті Міжнародного Олімпійського комітету, крім тих випадків, коли на це є дозвіл вказаного комітету.

Олімпійська хартія у Правилі 7 визначає перелік об'єктів, які є «олімпійською власністю», використання якої вимагає погодження з МОК, зокрема: олімпійський символ, прапор, гасло, гімн, позначення (включаючи, але не обмежуючись словами «Олімпійські ігри» та «Ігри Олімпіади»), знаки, емблеми, вогонь і факели та будь-які інші музичні твори, аудіовізуальні записи чи інші творчі роботи або артефакти, створені у зв'язку з Олімпійськими іграми МОКом, НОКами (національні олімпійські комітети) [7]. Таким чином, можна констатувати, що на сьогодні МОК є єдиною міжнародною спортивною організацією, правова охорона об'єктів права інтелектуальної власності якої гарантується багатостороннім міжнародним договором, національними законодавствами країн-учасниць олімпійського руху і зобов'язаннями національних олімпійських комітетів.

Серйозні проблеми у спортивній сфері виникають з приводу використання товарного знаку, що супроводжує спортивну атрибутику і символіку, оскільки це може приносити величезний дохід. У світовій судовій практиці добре відомі судові справи, що стосуються порушення авторських прав суб'єктів спортивної діяльності щодо товарного знаку. Наприклад, широку популярність набула проблема так званого патентного рейдерства. Суть його полягає в тому, що рейдер реєструє товарний знак, дуже схожий на товарний знак сумлінного підприємця, що вже завоював популярність. Це робиться з метою отримання доходу від продажу фактично підроблених товарів, причому справа може дійти навіть до захоплення знаку, тому і з'явилася назва «рейдерство». Відома торгова марка зазвичай викликає довіру споживача завдяки своїй репутації. У зв'язку з тим що така ситуація можлива у спортивній сфері, власники спортивних брендів повинні ретельно стежити за можливим використанням їх товарних марок іншими учасниками ринку (суб'єктами спортивної діяльності), тим більше що між великими спортивними компаніями досить часто виникають конфлікти на цьому ґрунті. Правомірне використання товарного знаку здійснюється лише на основі ліцензійної діяльності, яка формує та підтримує імідж як професійного й аматорського спорту загалом, так і окремого виду, ліги, команди. Право на використання товарного знаку може бути надано власником товарного знаку (ліцензіаром) іншій особі (ліцензіату) за ліцензійним договором. Використання виробником ліцензії допомагає йому скоротити витрати на просування і дизайн. на них спортивною атрибутикою, безпосередньо пов'язаною зі змаганнями та учасниками.

мативна база в Україні дещо відстає від тенденцій, які мають місце в регулюванні спортивної діяльності в інших країнах.

За таких обставин неможливо здійснювати належну правову охорону результатів інтелектуальної діяльності у спортивній сфері, реалізувати судовий захист прав творців об'єктів інтелектуальної власності – суб'єктів спортивних правовідносин, однак ці права можуть і повинні підлягати правовій охороні.

З метою удосконалення законодавчої бази, що регулює відносини учасників творчої інтелектуальної спортивної діяльності, у процесі якої можуть виникати інтелектуальні права творців та виконавців спортивних творів можливо, для початку визначити та конкретизувати види спорту, в яких можуть виникати дані права та здійснити уніфікацію правових систем регулювання економічних правовідносин суб'єктів спортивної діяльності в галузі інтелектуальної власності під єдині стандарти.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Про фізичну культуру і спорт: Закон України від 24.12.93. *Відомості Верховної Ради*. 1994. № 14. Ст. 8.
2. Кашапов Н.В. Регламентация интеллектуальных прав в сфере спорта: диссертация. Москва, 2010. URL: <http://www.dissercat.com/content/reglamentatsiya-intellektualnykh-prav-v-sferesporta>.
3. Кашапов Н.В. Регламентация интеллектуальных прав в сфере спорта : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 ; ГОУ ВПО «Рос. гос. ин-т интеллект. собствен-ности». Москва, 2010. 25 с.
4. Про підтримку олімпійського, паралімпійського руху та спорту вищих досягнень в Україні: Закон України від 14.09.2000 № 1954-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2000. № 43. С. 370.
5. Про антидопінговий контроль у спорті: Закон України від 07.02.2017 № 1835-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 11. С. 102.
6. Організація Об'єднаних Націй. Найробський договір про охорону Олімпійського символу (Найробі, 26 вересня 1981 року). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_995#Text
7. Міжнародний Олімпійський комітет. Олімпійська хартія 2020 - DidWeDe, Лозанна, Швейцарія. URL: <http://nocukr.org/about/officialdocuments/olimpiyska-khartiya/>
8. Галузева Угода між Громадською спілкою «Федерація футболу України», Об'єднанням професіональних футбольних клубів України «Прем'єр-Ліга», об'єднанням футбольних клубів «Професіональна футбольна ліга України», та Всеукраїнською професійною спілкою «Футбол України», Всеукраїнською асоціацією футболістів-професіоналів у сфері професіонального футболу України на 2017–2022 роки. Київ-2017. URL: <http://dev.pfl.ua/docs/07d3098c0649d1810a8a75fb1f1740a7.pdf>.
9. Директива Європейського Парламенту і Ради 2001/29/ЄС від 22 травня 2001 року про гармонізацію окремих аспектів авторського права і суміжних прав в інформаційному суспільстві. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_005-01#Text

Сафончик Оксана Іванівна, Паламарчук Олексій Олександрович

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ЗАХИСТУ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ У СФЕРІ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ І СПОРТУ

Стаття присвячена розгляду окремих аспектів захисту прав інтелектуальної власності у галузі спорту, оскільки авторські права та суміжні права у сфері спортивної діяльності мають актуальну значимість в реаліях сьогоденні, коли спортивні відносини активно комерціалізуються.

У статті зазначається, що до об'єктів інтелектуальної власності у галузі фізичної культури та спорту можна віднести художньо-спортивні твори, що створюються суб'єктами спортивної творчої діяльності, засоби індивідуалізації учасників цивільного обороту, товарів, робіт і послуг, які використовуються в спорті, використання імені видатних спортсменів та епізодів з їхнього життя тощо.

Вказується на виникнення досить часто конфліктів між великими спортивними компаніями стосовно питання використання товарного знаку, що супроводжує спортивну атрибутику і символіку, у спортивній сфері. У спортивній сфері власники спортивних брендів повинні ретельно стежити за можливим використанням їх товарних марок іншими учасниками ринку (суб'єктами спортивної діяльності).

Досить актуальною, та все ще мало дослідженою є проблема правового регулювання використання комплексу об'єктів права інтелектуальної власності та особистих немайнових благ, що становлять імідж спортсмена. Дослідження показало наявність прогалин у законодавстві, що регулює відносини, що виникають при висвітленні спортивних заходів.

У статті акцентовано увагу на необхідності адаптувати національне законодавство до вимог світової ринкової економіки, в тому числі й у сфері інтелектуальної власності, яка є високим стимулом розвитку економіки в багатьох країнах світу. Крім того, наголошується, що в цілому відповідна нормативно-правова база в Україні дещо відстає від тенденцій, які мають місце в регулюванні спортивної діяльності в інших країнах. За таких обставин неможливо здійснювати належну правову охорону результатів інтелектуальної діяльності в спортивній сфері, реалізувати судовий захист прав творців об'єктів інтелектуальної власності – суб'єктів спортивних правовідносин. Однак ці права можуть і повинні підлягати правовій охороні.

З метою удосконалення законодавчої бази, що регулює відносини учасників творчої інтелектуальної спортивної діяльності, у процесі якої можуть виникати інтелектуальні права творців і виконавців спортивних творів

